

Paus Adrianus VI revisited

Nadat Adriaan Boeyens uit Utrecht op 9 januari 1522 tot paus was gekozen, schreef de Romeinse stadsdichter Pietro Aretino honend: 'Wie is dat? Een Vlaming, nog nooit gezien en zonder naam.' Met de kennis van toen is dat wel begrijpelijk, omdat men er in Italië vanuit ging dat er na de dood van paus Leo x (Giovanni de' Medici) wel weer een telg uit dit roemruchte geslacht verkozen zou worden. Neef Giulio stond al in de startblokken, maar omdat de kardinalen het niet eens konden worden, stelde deze Giulio voor dan maar iemand te kiezen die zij niet kenden en die bovendien ver weg zat. Aldus besteeg de eerste (en voorlopig enige) Nederlander de pauselijke troon.

In de geschiedschrijving beschouwt men het krap 600 dagen tellende pontificaat van Adrianus vi (hij overleed 14 september 1523) als een intermezzo tussen de 'renaissancepauzen'. Giulio de' Medici volgde hem immers alsnog op als Clemens vii. Adriaan stond lange tijd bekend als een sobere, ingetogen intellectueel, die met veel goede bedoelingen geprobeerd heeft hervormingen door te voeren in de corrupte en verdeelde kerk van Rome, maar daarin niet is geslaagd.

In dit nieuwe boek van Twan Geurts wordt dit beeld gecorrigeerd. Het is een levensschets waarin de persoon van Adriaan breed in de historische context wordt geplaatst, zodat we een goed overzicht krijgen van de spanningen in de tijd van de renaissance en de Reformatie. Uiteraard wordt ruimschoots aandacht besteed aan de hervormingspogingen van Adriaan. Hij probeert de curie te versoberen door te snijden in de uitgaven voor feesten en partijen. Zelf geeft hij het goede voorbeeld door – vaak in afzondering – te dineren met eenvoudige Hollandse kost (vis en bier). De schilder Rafaël moet zijn

werk aan de pauselijke vertrekken staken en wordt vervangen door Jan van Scorel. Dichters, musici en toneelspelers worden de laan uitgestuurd. Bijzonder is dat hij in een brief voor de Rijksdag van Neurenberg onomwonden stelt dat de kerk van Rome zelf fouten heeft gemaakt. Hij roept de aanwezigen op om eerst aan zelfonderzoek te gaan doen alvorens anderen te veroordelen. Maar uit deze studie van Geurts krijgen we vooral een goed beeld van de carrière van Adriaan voordat hij paus werd. Na zijn opleiding aan een school van de Moderne Devotie (waarschijnlijk in Zwolle) volgt hij een universitaire loopbaan in Leuven als theoloog. Daar ontwikkelt hij zich tot een toonaangevende geleerde, die ook door de Rotterdammer Erasmus bezocht wordt. Hij onderhoudt goede contacten met het Bourgondisch-Habsburgse hof. Hij is de opvoeder van de latere Karel v in Mechelen, wordt diens gezant in Spanje, bisschop van Tortosa en in 1516 zelfs regent van Spanje, namens Karel. Vooral aan zijn verblijf in Spanje is tot op heden nog weinig aandacht besteed. In die periode moet hij als wereldlijk bestuurder zijn kwaliteiten laten zien. Dat doet hij ondermeer door met veel moeite een opstand in Castilië en Aragon neer te slaan. Misschien is ook niet algemeen bekend dat Adriaan in 1516 een ontmoeting had met Bartolomé de las Casas. Deze priester had in het recentelijk door Spanje veroverde Amerika gezien hoe de inheemse bevolking mishandeld werd door de kolonistoren en was tot het inzicht gekomen dat dit onchristelijk was. Hij ontwikkelde zich tot een actieve lobbyist voor verbetering van het lot van de indianen. In die functie deed Las Casas een beroep op de politiek/kerkelijk leider in Spanje van dat moment: Adriaan. Uit het verslag van deze bijeenkomst van Bartolomé zelf kan opgemaakt worden dat de

De Nederlandse paus.

Adrianus van Utrecht, *Twan Geurts* (Balans, Amsterdam 2017), 320 blz., € 27,50

regent positief stond tegenover zijn onderneming en dat hij hem de kans gaf in een bepaald gebied zijn idealistische project uit te voeren.

Nu we in staat zijn kennis te nemen van de hele voorgeschiedenis van het pausschap van Adriaan, zullen we ons er niet meer over verbazen dat deze timmermanszoon uit Utrecht 'ineens' tot paus werd gekozen. Hij was niet alleen een begaafd theoloog en pedagoog, maar ook een raspoliticus die steeds nauwe banden onderhield met Karel v en zijn hof. Geurts heeft een boek geschreven dat wetenschappelijk verantwoord is en leest als een spannende detective; Adriaan overleeft in Leuven een vergiftigingspoging met arsenicum en rondom zijn dood circuleren al snel complottheorieën. Het boek kan in het onderwijs goed gebruikt worden bij het schrijven van werkstukken. Met behulp van de aan het slot opgenomen lijst van Adrianus' sporen in Utrecht en de verhelderende illustraties kan men makkelijk een zinvolle dagexcursie naar Utrecht plannen.

Nico Lettinck